

„Gniewny wiersz” o „duszy anielskiej” i „czerepie rubasznym” – *Grób* *Agamemnona* Juliusza Słowackiego.

Louis Jean Desprez, *Orszak pogrzebowy Agamemnona*, 1787, akwarela i gwasz, Los Angeles County Museum of Art

Aby zinterpretować współczesne wydarzenia, często sięgamy do przeszłości. Szukamy podobieństw i różnic: porównywalnych mechanizmów postępowania, strategii działania, zagrożeń, korzyści, pouczeń. Przywołujemy autorytety, wymieniamy postacie, które mogłyby dzisiaj stanowić wzór do naśladowania. Bohaterem jednego z wierszy Juliusza Słowackiego jest Leonidas. Dzielny wódz Spartan w 480 roku p.n.e. z 300 żołnierzami z wielkim poświęceniem bronił wąwozu termopileckiego przed wielotysięczną armią perską dowodzoną przez Kserksesa. Leonidas nie zwyciężył – zginął w bitwie, stał się jednak prawdziwym symbolem bohaterstwa. Pamięć o nim trwa do dziś. W miejscu jego śmierci na kamieniu wyryto napis: *Przechodniu, powiedz Sparcie, że leżymy tutaj posłuszni jej prawom.*

Już wiesz (wykonanie w formie ustnej):

1) Korzystając z różnych źródeł (np. ze słowników i encyklopedii lub sprawdzonych internetowych baz danych), przygotuj informacje na temat następujących postaci i miejsc starożytnej Grecji: Agamemnon, Atryda, Homer, Elektra, Arachne, Termopile, Cheronea, Leonidas, Dejanira, Styks, Eumenida, Prometeusz.

2) Zgromadź zdjęcia Grecji. Przygotuj się do wypowiedzi wyjaśniającej, które miejsca warto zobaczyć i dlaczego.

Grób Agamemnona

Grób Agamemnona to utwór Juliusza Słowackiego. Wiersz powstał w 1839 roku i był częścią pieśni VIII poematu *Podróż do Ziemi Świętej z Neapolu*.

W czasie podróży po Grecji poeta dotarł do miejsca, które wówczas uważane było za grobowiec Agamemnona – króla Argos i Myken, naczelnego wodza wojsk greckich w czasie wojny z Troją. Gigantyczna budowla była nakryta największą kopułą świata aż do II wieku, kiedy to w Rzymie powstał Panteon. Z czasem, po badaniach archeologicznych, okazało się, że miejsce to nie jest grobem Agamemnona, lecz tzw. skarbcem Atreusza. Grobowiec został obrabowany, jednak część budowli (np. fragmenty reliefów i ozdobnych kolumn) znajduje się obecnie w Muzeum Brytyjskim w Londynie).

Poeta, zafascynowany twórczością Homera i samą *Iliadą*, zwiedzając tajemnicze miejsce pochówku greckiego wodza, urzeczony ciszą i śladami przeszłości, zaczyna snuć egzystencjalne i filozoficzne refleksje o wielkich ludziach, wspaniałych czynach i ich przemijaniu. W pierwszej części utworu nawiązuje do swojej twórczości, jej znaczenia i niezrozumienia przez czytelników. Część druga utworu, choć odwołuje się do wspomnień o Termopilach i Cheronei, ukazuje obraz Polski. Poeta przedstawia polskie społeczeństwo, ale głównie kreśli wizerunek polskiej szlachty.

Adam Carr, *Skarbiec Atreusza*, licencja: CC BY-SA 3.0
Juliusz Słowacki *Grób Agamemnona*

<https://epodreczniki.pl/a/gniewny-wiersz-o-duszy-anielskiej-i-czerepie-rubasznym---grob-agamemnona-juliusza-slowackiego/DL1lbbhin>

Powyższy link jest do strony, na której można odsłuchać tekst poematu Juliusza Słowackiego *Grób Agamemnona* czytany przez Agnieszkę Podsiadlik oraz sprawdzić znaczenie słów zapisanych niebieską czcionką.

Juliusz Słowacki, *Grób Agamemnona*, czyta Agnieszka Podsiadlik
domena publiczna

I
Niech fantastycznie lutnia nastrojona,
Wtóruje myśli posępnej i ciemnej –
Bom oto wstąpił w grób Agamemnona.
I siedzę cichy w kopule podziemnej,
Co krwią Atrydów zwalana okrutną.
Serce zasnęło, lecz śni. – Jak mi smutno!

II
O! jak daleko brzmi ta harfa złota,
Której mi tylko echo wieczne słyhać!
Druidyczna z głazów wielkich grota;
Gdzie wiatr przychodzi po szczelinach wzdychać
I ma Elektry głos – ta bieli płótno
I odzywa się z laurów: jak mi smutno!

[...]

V
O! cichy jestem jak wy! o Atrydzi!
Których popioły śpią pod świerszczów strażą –

Ani mię teraz moja małość wstydzi,
Ani się myśli tak jak orły ważą.
Głęboko jestem pokorny i cichy
Tu, w tym grobowcu sławy, zbrodni, pychy! –

VI
Nad drzwiami grobu, na granitu zrębie
Wyrasta dąbek w trójkącie z kamieni:
Posadziły go wróble lub gołębie,
I listkami się czarnymi zieleni –
I słońca w ciemny grobowiec nie puszcza;
Zerwałem jeden liść z czarnego [kuszczą](#).

VII

Nie bronił mi go żaden duch ni mara,
Ani w gałązkach jęknęło widziadło;
Tylko się słońcu stała większa szpara,
I wbiegło złote, i do nóg mi padło.
Z razu myślałem, że ten co się wdziera
Blask, była struna to z harfy Homera –

VIII

I wyciągnąłem rękę na ciemności
By ją ułować i napiąć i drżącą
Przymusić do łez, i śpiewu, i złości
Nad wielkim niczem grobów – i milczącą
Garstką popiołów: ale w mojem ręku
Ta struna drgnęła i pękła bez jęku.

IX

Tak więc – to los mój, na grobowcach siadać
I szukać smutków błahych, wiotkich, kruchych.
To los mój, senne królestwa posiadać,
Nieme mieć harfy i słuchaczów głuchych –
Albo umarłych – i tak pełny wstrętu –
Na koń! chcę słońca i wichru, tętentu!

[...]

XI

Na Termopilach? – Nie, na Cheronei
Trzeba się znowu załamać koniowi;
Bo jestem z kraju, gdzie widmo nadziei
Dla mało wiernych serc, podobne snowi.
Więc jeśli koń mój w biegu się przestraszy,
To tej mogiły, co równa jest – naszej...

XII

Mnie od mogiły termopilskiej gotów
Odgonić legion umarłych Spartanów;
Bo jestem z kraju smutnego [Ilotów](#) ,
Z kraju – gdzie rozpacz nie sypie [kurhanów](#) !
Z kraju – gdzie zawsze, po dniach nieszczęśliwych,
Zostaje smutne pól – rycerzy – żywych.

XIII

Na Termopilach ja się nie odważę
Osadzić konia w wąwozowym szlaku,
Bo tam być muszą tak patrzące twarze,
Że serce kruszy wstyd – w każdym Polaku.
Ja tam nie będę stał przed Grecji duchem –
Nie – pierwej skonam, niż tam iść – z łańcuchem!

XIV

Na Termopilach – jaką bym zdał sprawę,
Gdyby stanęli męże nad mogiłą?
I pokazawszy mi swe piersi krwawe:
Potem spytali wręcz: – «Wielu was było?» –
Zapomnij, że jest długi wieków przedział –
Gdyby spytali tak – cóż bym powiedział?!

XV

Na Termopilach, bez złotego pasa,
Bez czerwonego leży trup kontusza –
Ale jest nagi trup Leonidasa,
Jest w marmurowych kształtach piękna dusza:
I długo płakał lud takiej ofiary,
Ognia wonnego, i rozbitej czary.

XVI

O Polsko! póki ty duszę anielską
Będziesz więziła w [czerepie](#) rubasznym;
Póty kat będzie rąbał twoje cielsko,
Póty nie będzie twój miecz zemsty strasznym!
Poty mieć będziesz [hyjencę](#) na sobie –
I grób – i oczy otworzone w grobie.

XVII

Zrzuć do ostatka te płachty ohydne,
Tę – Dejaniry palącą koszulę:
A wstań jak wielkie posągi bezwstydne,
Naga – w [styksowym wykąpana mule!](#)
Nowa – nagością żelazną bezczelna –
Niezawstydzona niczem – nieśmiertelna!

[...]

XIX

Polsko! lecz ciebie błyskotkami łudzą!
Pawiem narodów byłaś i papugą;
A teraz jesteś służebnicą cudzą –
Choć wiem, że słowa te nie zadrzą długo
W sercu – gdzie nie trwa myśl nawet godziny:
Mówię – bom smutny – i sam pełen winy!

XX

Przeklnij! – lecz ciebie przepędzi ma dusza,
Jak Eumenida przez węzowe różgi.
Boś ty, jedyny syn Prometeusza –
Sęp ci wyjada nie serce – lecz mózgi.
Choć Muzę moją w twojej krwi zaszargam,
Sięgnę do wnętrza twych trzew – i zatargam.

XXI

Szczeknij z boleści i przeklinaj syna!
Lecz wiedz – że ręka przekleństw, wyciągnięta
Nade mną – zwinie się w łęk jak gadzina,
I z ramion ci się odkruszy zeschnięta!
I w proch ją czarne szatany rozchwycą;
Bo nie masz władzy przekląć – niewolnico!!! –

Juliusz Słowacki, *Grób Agamemnona*, [w:] tegoż, *Antologia poezji polskiej*, wybór Jerzy Polanicki, Anna Rajca, Warszawa 2001, s. 181–187.

Ćwiczenie 1.1

Wyodrębnij dwie części utworu. Określ ich charakter oraz główny temat. Możesz skorzystać z informacji zawartych we wprowadzeniu do lekcji.

Ćwiczenie 1.2

Zinterpretuj metaforę słonecznego promienia zastosowaną w tekście.

Ćwiczenie 1.3

Na podstawie wcześniej przygotowanych materiałów odtwórz przebieg bitwy pod Termopilami oraz scharakteryzuj wodza – Leonidasa. Na czym polega w tekście zestawienie zdarzeń ze starożytnej Grecji i Polski?

Ćwiczenie 1.4

Wyjaśnij, dlaczego drugą część wiersza można nazwać rozrachunkiem z własnym narodem. W uzasadnieniu odpowiedzi podaj znaczenie określeń: „czerep rubaszny” i „dusza anielska”.

Ćwiczenie 1.5

Wymień wydarzenia historyczne oraz zdarzenia polityczne dotyczące Polski, do których odwołuje się Słowacki w drugiej części utworu. W jaki sposób je analizuje i ocenia? Odpowiedź uzasadnij.

Ćwiczenie 1.6

Zinterpretuj porównanie zabójczego działania koszuli Dejaniry do roli i miejsca szlachty w społeczeństwie polskim.

Ćwiczenie 1.7

Omów stosunek poety do naśladowania obcych wzorców przez szlachtę. Zacytuj odpowiednie fragmenty tekstu i je zinterpretuj.

Ćwiczenie 1.8

Zanalizuj tekst pod względem formalnym. W tym celu omów kompozycję, kształt wersyfikacyjny i artystyczny utworu. Nazwij środki stylistyczne, jakimi posłużył się poeta.

Ćwiczenie 1.9

Pracując w kilku grupach, przygotujcie w formie mapy myśli omówienie tematów, które Juliusz Słowacki porusza w *Grobie Agamemnona*:

- a. tradycja antyczna,
- b. obraz ojczyzny,
- c. rola szlachty w narodzie,
- d. zestawienie losów starożytnej Grecji ze współczesną Polską,
- e. poeta, jego twórczość i program poetycki,
- f. wizja nowej Polski,
- g. wymowa tekstu (np.: kontekst filozoficzny).

Wykorzystajcie zaproponowane słowa klucze:

grób, serce, cisza, śpiew, pokora, drzewo, światło, los, poeta, Polak, życie snem, śmierć bohaterska, koń, ojczyzna, walka, niewola, szlachcic, obowiązek, sarmata, dusza, ciało, upiór, wampir, nieśmiertelność, wizja, próżność, sługa, upadek, wyrzuty sumienia, Prometeusz, bunt, matka, syn, głupota.

Powyższe ćwiczenia, czyli od 1.1 do 1.8, są obowiązkowe.

Idea demokracji: wady i zalety

Łukasz Polinceusz *Idea demokracji. Wady i zalety*

Demokracja (gr. *demos* – lud, *kratos* – władza, władza ludu) – to pojęcie stanowiące jedną z centralnych kategorii myśli politycznej i teorii polityki. Najogólniej biorąc, słowo *demokracja* wskazuje na źródło i piastuna władzy publicznej, na procedury podejmowania decyzji oraz na ograniczenia, którym podlegają rządzący.

Idea demokracji jest „produktem” antycznej myśli politycznej i jako pierwsza znalazła zastosowanie w starożytnej Grecji. **Demokracja ateńska** oznaczała możliwość i obowiązek uczestnictwa wszystkich wolnych obywateli w dyskusowaniu o sprawach publicznych oraz w stanowieniu praw. Charakterystycznymi cechami demokracji ateńskiej były:

- a) uznanie wszystkich wolnych obywateli płci męskiej za równych wobec prawa i umożliwienie im udziału w decydowaniu o sprawach publicznych;
- b) zagwarantowanie wolnym obywatelom dostępu do stanowisk publicznych;
- c) rotacja osób pełniących funkcje publiczne;
- d) przyjęcie zasady, że decyzje zapadają w wyniku dyskusji;
- e) podejmowanie decyzji większością głosów;
- f) oddanie władzy zwierzchniej w ręce zgromadzenia wszystkich wolnych obywateli;
- g) ustanowienie idei rządów państwa.

Składniki te pozostają żywe od czasów antycznych, aż do współczesnego porządku politycznego. Należy jednak podkreślić, iż choć demokracja i jej składowe stały się źródłem

inspiracji, nie były przedmiotem jednoznacznie pozytywnych ocen wśród myślicieli epoki, w której następował jej rozwój. Największym krytykiem był **Platon**, dla którego demokracja oznaczała rządy „nieoświeconego” tłumu, powodującego się zmiennymi kaprysami. Tłum według myśliciela nie kierował się wiedzą, która stanowić winna fundament niezbędny dla urzędnika sprawnie funkcjonującego państwa. Również **Arystoteles**, choć mniej krytyczny, uznawał demokrację za jedną ze „zwyrodniałych” form państwa, przeciwstawiając ją „rządom najlepszych obywateli ku ogólnemu pożytkowi”.

[...] Na przestrzeni dziejowej wykształcił się jednak pewien kanon zasad, które nieoderwanie związane są z demokracją i tym, czym jest ona dla współczesnych. Wytworzył się swoisty zbiór cech, które utożsamiane z demokracją, nadają ludzkości poczucie ładu otaczającego świata. Należą do nich:

- wolność jednostki (wolność osobista, prawo do posiadania własności);
- ochrona życia ludzkiego;
- sprawiedliwość;
- równość;
- praworządność, czyli rządy prawa;
- różnorodność;
- tolerancja;
- dobro wspólne;
- patriotyzm;
- jawność życia publicznego i prawda;
- spokój społeczny;
- bezpieczeństwo państwa i obywateli;
- samorządność.

[...]

Problemem współczesnej demokracji jest daleko idąca jej instytucjonalizacja, do tego stopnia, że trudno sobie wyobrazić, by reprezentacja woli i opinii społecznej mogła wyrażać się bez istnienia trwałych struktur partyjnych. Wielu krytyków demokracji uważa jednak, że z tego względu należy tu mówić raczej o **partiokracji**. Twierdzą oni, że każda forma organizacji, nawet najbardziej demokratyczna, wymusza hierarchię, a tym samym ogranicza demokrację na rzecz oligarchii – rządów elit. Takie zjawisko jest bardzo niebezpieczne, gdyż nie tylko narusza zasady demokracji, ale również może przyczynić się do tyranii.

[...]

W obecnych czasach silnie akcentowana pozostaje [...] ludowa inicjatywa ustawodawcza, stanowiąca formę instytucji demokracji bezpośredniej. Uprawnienie to, choć niewątpliwie użyteczne, jest znacznie rzadziej wykorzystywane przez obywateli niż referendum.

[...] Współczesny porządek międzynarodowy wykształcił kult demokracji. **Winston Churchill** powiedział: „Demokracja jest najgorszą formą rządów, ale nic lepszego nie wymyślono”. Zagrożenia czyhające na państwo demokratyczne mają wciąż wiele źródeł. Tkwią one przede wszystkim w samej naturze ustroju demokratycznego. Pojawiają się one także w niesprzyjającej sytuacji międzynarodowej, gdy państwo zaangażowane jest w trwały konflikt lub uwikłane w spory z sąsiadami. Ale nie tylko stosunki z innymi państwami są potencjalnym zewnętrznym źródłem osłabienia demokracji. Szczególne znaczenie mają dla demokracji kryzysy gospodarcze, których skutków społeczeństwo doświadcza natychmiast i nie ma dość czasu, by powołać instytucje im przeciwdziałające. [...]

Upadek demokracji nie musi być jednak wcale głośny i widowiskowy. Erozja państwa demokratycznego może zachodzić powoli i niedostrzegalnie dla jego obywateli. Wbrew

dobrej kondycji państw demokratycznych trzeba zauważyć, iż na początku XXI wieku żadne z tradycyjnych zagrożeń dla demokracji nie zostało definitywnie oddalone, a w przyszłości zapewne pojawią się nowe. Nie można oczywiście wykluczyć, że pewne przekształcenia w nauce, gospodarce i kulturze, które uważa się za korzystne, wzmocnią jej instytucje i ich społeczne poparcie. Błędem byłoby jednak sądzić, że którekolwiek z nich rozwiążą na stałe kwestię stabilnego i sprawiedliwego porządku politycznego. Rozsądniej zatem będzie myśleć o przyszłości demokracji raczej z pewną troską, niż z niewzruszonym optymizmem.

Ćwiczenie 2.1

Zanalizuj problemy demokracji, o których pisze autor.

Ćwiczenie 2.2

Stwórz mapę myśli dla hasła „demokracja”. Zwróć uwagę na następujące zagadnienia:

1. wady i zalety,
2. wzorce starożytne,
3. najważniejsze wyznaczniki, według których buduje się zasady funkcjonowania demokratycznego społeczeństwa,
4. przykłady postępowania, działań, według których realizowany jest demokratyczny lub niedemokratyczny porządek,
5. liberalizm władzy,
6. polityka wewnętrzna i zewnętrzna państwa,
7. głos małych ojczyzn i struktury samorządowe,
8. podział władzy.

Powyższe ćwiczenia, czyli 2.1 oraz 2.2, są dla chętnych, którzy planują zdawać historię lub wiedzę o społeczeństwie na egzaminie maturalnym.

Leonidas

Praxinoa, Statua Leonidasa I w Sparcie, licencja: CC BY-SA 3.0

Ćwiczenie 3

Wyjaśnij, na czym polega symboliczność postawy króla Leonidas.

Ćwiczenie 4

Wyszukaj w dowolnym źródle i obejrzyj film *300 Spartan* (1962), reż. Rudolph Maté. Zwróć szczególną uwagę na scenę walki w wąwozie.

Powyższe ćwiczenia, czyli 3 i 4, są obowiązkowe.

Zadania dla chętnych:

Ćwiczenie 5

Napisz referat o Polsce i Polakach. Udziel w nim odpowiedzi na pytanie o to, który okres historyczny oraz których bohaterów i jakie wydarzenia z przeszłości można przywołać w wypowiedzi charakteryzującej współczesną Polskę.

Ćwiczenie 6

Stwórz własny zbiór zasad demokratycznych, według których powinien funkcjonować nowoczesny kraj.